

EESTI RAHVA
MUUSEUM

Märka märki!

Lasteaiaõpetajate veebiseminar
„Hobustega tuleb, härgadega läheb:
lasteaed õpetab ka epideemiate ajal“

07.10.2020

Virve Tuubel
metoodik

Märka märki!

- ♦ Vanade märkide tähendustest
- ♦ Märkide kasutamise võimalustest töötubades

Märkide tähendused

- ◆ peremärgid – meistrimärgid
- ◆ kaitsemaagilised märgid
- ◆ kaunistusmärgid

Mis on peremärk?

- ♦ Paljudel vanadel esemetel on kummalised märgid: rist, haakrist, viisnurk, kalaroog, silm, ankur või muud kujundid on tehtud vahel hoolikalt, vahel kergemalt.
- ♦ Neid märke on kutsustud **peremärkideks**.
- ♦ Märgiga kehtestati esemele omandiõigus. Ühele perekonnale kuuluvad esemed tähistati ühise märgiga. Sellest ka märgi nimetus.
- ♦ Peremärk oli päritav. Kui pere jagunes, pärandus märk koos mõningate muudatustega tütartaludele.

Peremärkide ajaloost

- ♦ Vanimaid peremärke on leitud Hiiumaa 1662 a dokumendilt: talupoeg Urban Jöransohni kaebus opman Ewold Hinni vastu seoses vägivallaga.
- ♦ Peremärkide õitseajaks 16. sajandit.
- ♦ 20. sajandi algul olid need kasutusel saartel ja rannikualadel.

Peremärgid

Peremärke Kihnu saarelt

Valik peremärke Kihnust. [V. Haas'i järgi.]

Some propriety marks from Kihnu, Pärnumaa. [According to V. Haas.]

Kalavõrgu ujukid peremärgiga

I. töötoa idee – joonista peremärk

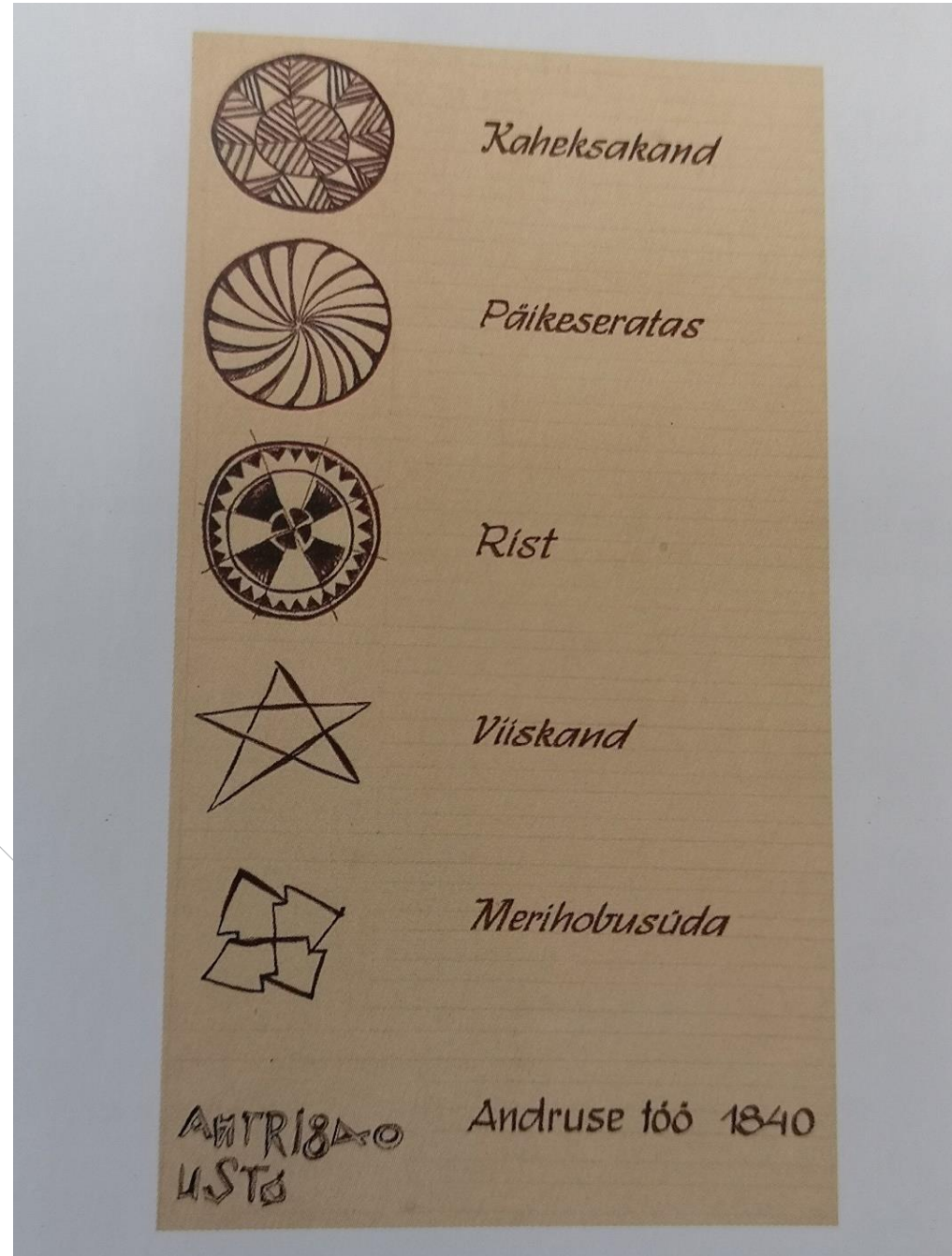
- ◆ Kasuta eesnime
- ◆ Tee oma eesnime ja perekonnanime esitähed peremärk
- ◆ Looge rühmale või lasteaiale peremärk (*õuemärk*)

Kaitsemaagilised märgid

- ◆ Paljudel esemetel võib kohata viisnurka, kuusnurka kaheksanurka või haakristi, millega kaitsti kurja eest.
- ◆ Kaitsemaagiline märk võib esineda ka koos peremärgiga.
- ◆ Vahel on kaitsemaagilist märki hakatud kasutama ka peremärgina.

Kookudega rist ehk svastika

- ◆ Kasutati haiguse, nõiduse ja vanatühja vastu.

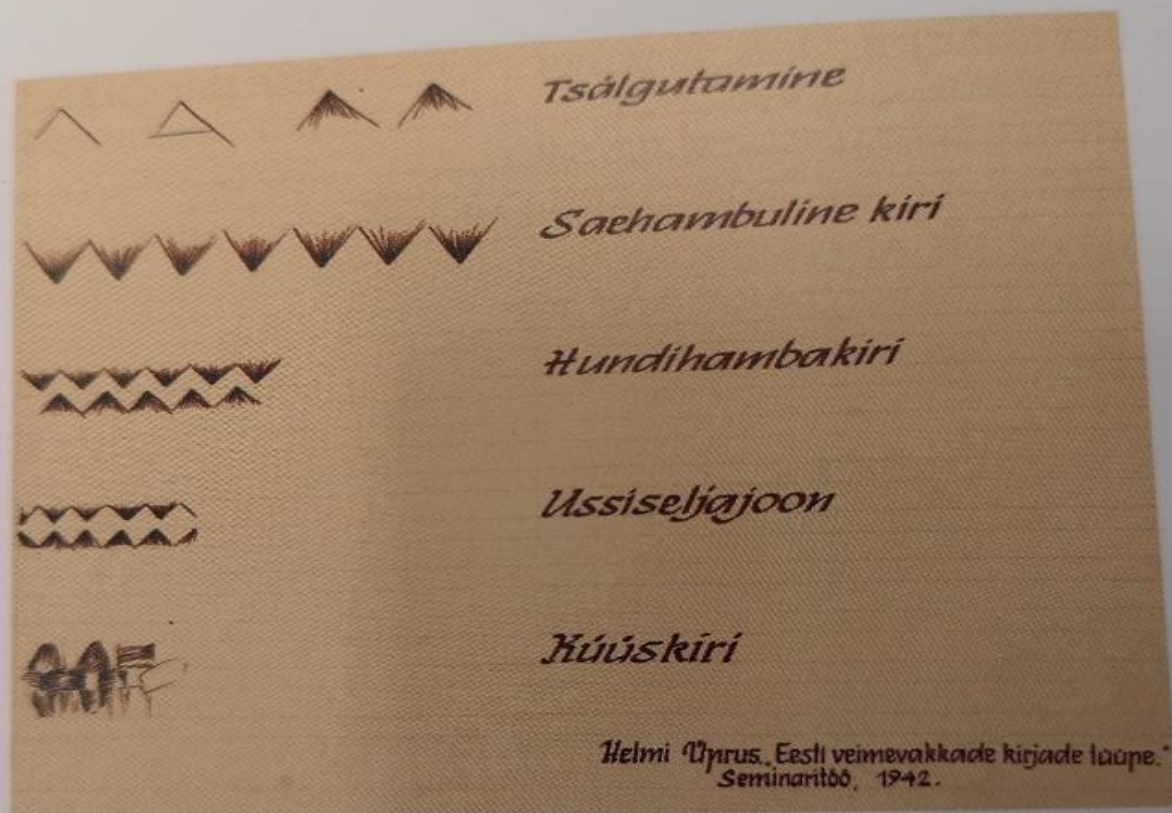
Elna Kaasik "Taevahing"

- ◆ Vaiba „Taeva Hing“ ideed kirjeldaksin taeva, maa, mere, valguse ja elu muutumine lõputus liikumises.
- ◆ 1980ndate lõpus kavandasin esimese svastika kujundiga põrandavaiba ja tegelesin teemaga mitmetes variantides. 2000. aastal valminud vaipa sulandus päikeseloojangu, linnatulede ja merepeegelduse teema. Selles vaibas jõudis minu idee täiuseni ja see on sarja viimane.
- ◆ See vaip oli esmakordselt eksponeeritud isikunäitusel „Minu Tee“ Tarbekunstimuuseumis 2001. aastal.

○ ○ ○	Ring, rõngas, kuu
☾	Kaar, poolkuu
☉	Härjasilm
♡	Ärta, süda
☉ ○	Tärn
▲ ▲ ▲ ▲ ▲ ▲ ▲ ▲	Nurk, nukk
◆	Sõelanõhi
228229	Kõverik, kaasarand
∞	Veskiivuline
✕ ✕	Rist, kaldu rist
✻ ✻ ✻ ✻	Tüüriratas
^ ^ ^	Nurk, nukk
⊕ ⊕	Kassikäpp, karukäpp
✻ ✻ ✻ ✻ ⊙	Õis
-----	Saehambad
~~~~~	Ussijoon

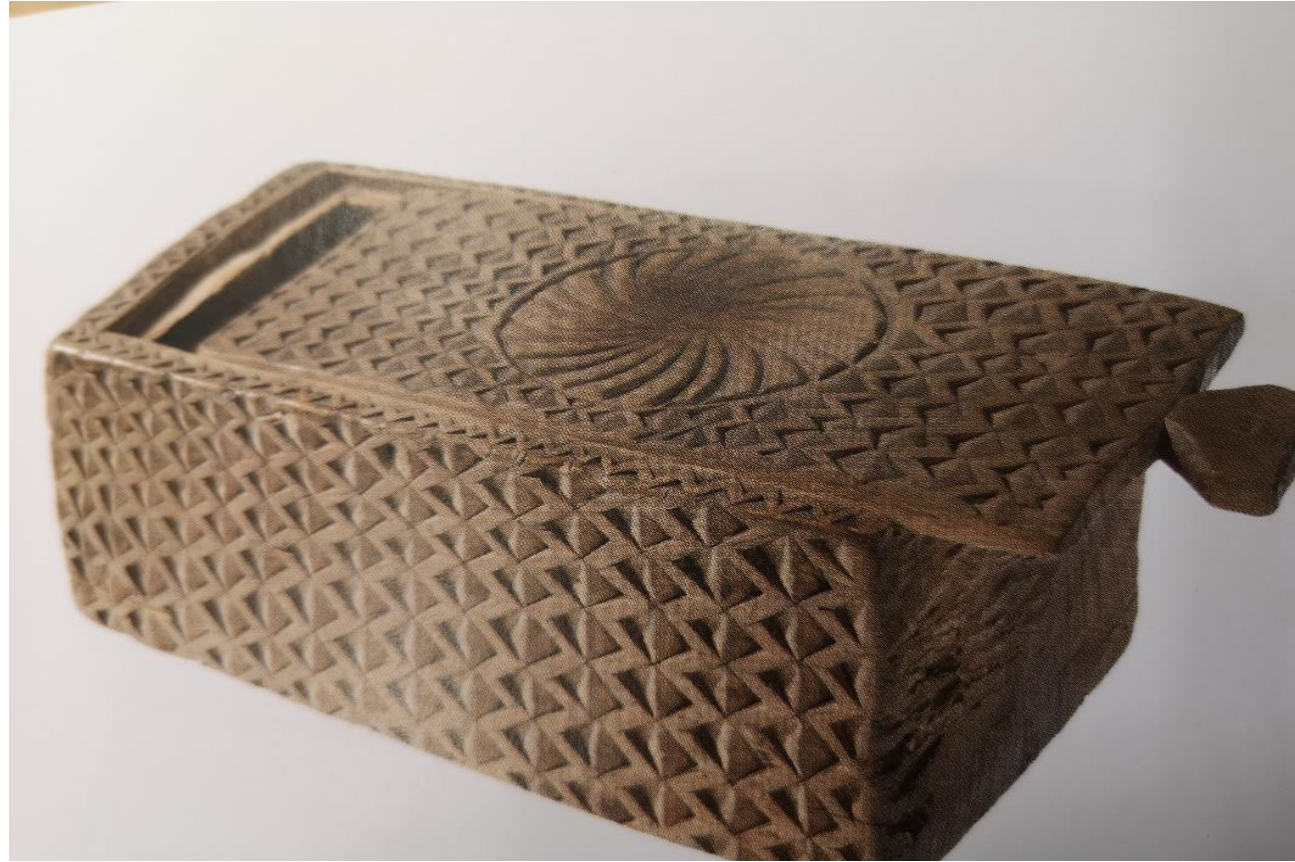
Joonis 6. Põletuskiri arenes Eestis rikkalikuks ornamendiks alles 19. sajandil. Põhimõtteliselt on see aegamuinaskeraamikale sarnanev templitehnika. Tulise ora või kirjarauaga loodud mustrites võib loetleda ligikaudsada erinevat motiivi. Joonis Daria Nikiforova.

Joonis 5. **Täkkekiri**, mis moodustub teravatipulistest kolmnurksetest süvenditest, lõigati enamasti samuti noa abil *tsälgutades*. Mustrijoonis on eelnevalt esemele noaotsa, naaskli või sirkliteraga kriipsuna ette tõmmatud. Peitliga õnestatud *küüskirja* kumerapõhjalised täkked on sügavamad ja seetõttu väga õhukesest materjalist esemetele ei sobinud. Neid kohtub kõige enam riidekirstudel. Joonis Daria Nikiforova.

Kaunistusmärgid - sirkelrosett

Karp. ERM A 426: 1519 Hageri. Korrapära ja sümmeetriataotlusega lõikekirjade meistritöö, mille keskne motiiv on kui ehtne kompassi- või tuulteroos. Kõrval erinevate kultuuride viljakusmaagias sobilikuks peetud ja päikesesümbolina tuntud sirkelrosetid ning tõrjemaagilised viiskanna- ning ristimotiivid, mis täkkekirja-sõõridega piiratud.

II töötoa idee

- ◆ Kaitsemärgi joonistamine ja kasutamine:

ring

sirkelrosett

päikeseratas

viiskand

kaheksakand

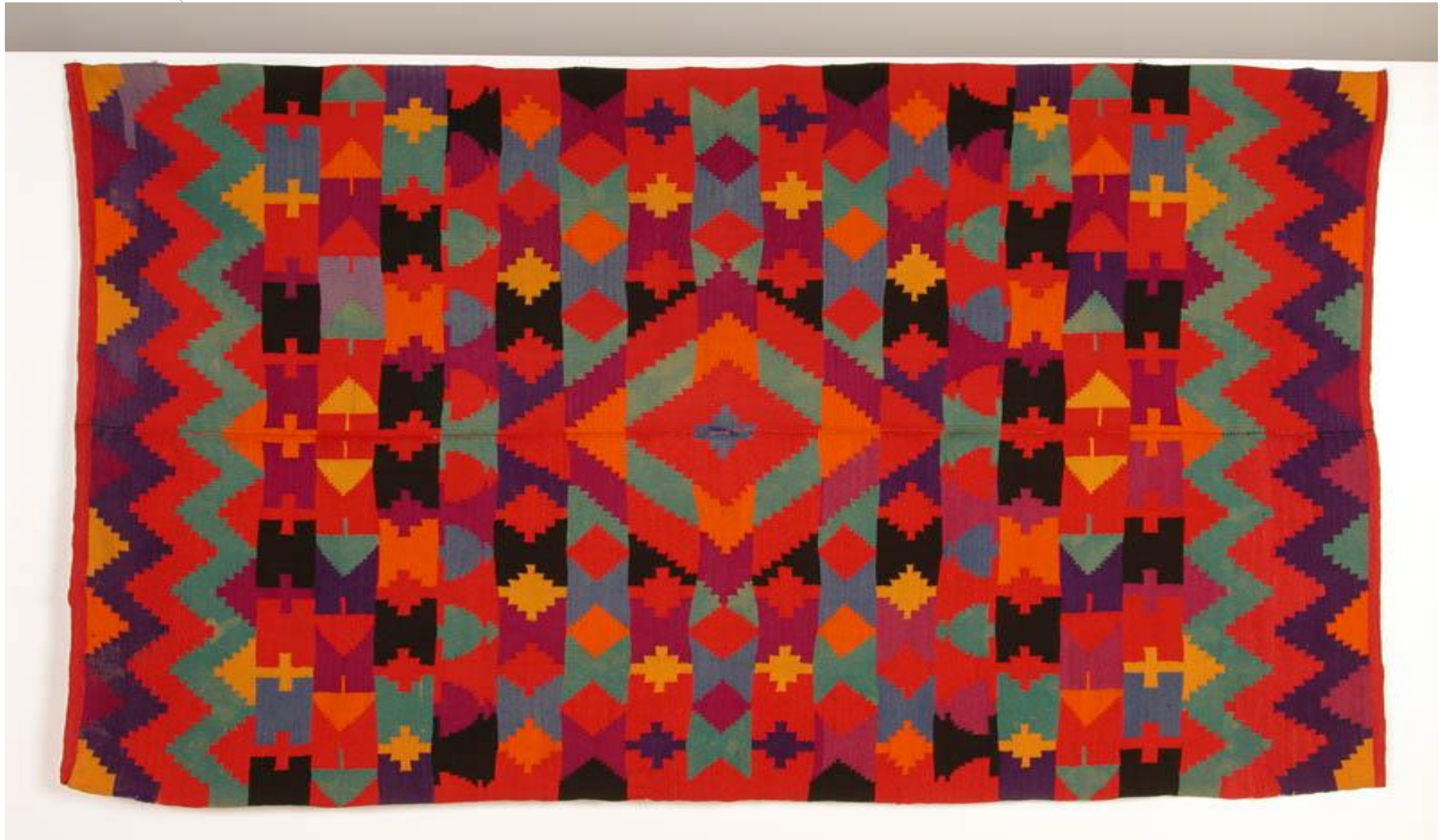
ussijoon

Kaunistusmärgid esemetel

Tekk, Jõelähtme 19.saj
lõpp

Pulmatekk. Kera Kata 1863. ERM A 976:35

- ◆ *Saadud Läänemaalt Kelu küla Jaagu talust.*
- ◆ *Kudunud Martna kihelkonna tekimeister Kera Kata 1863. aastal Jaagu talu miniale Tiina Reisikule pulmatekiks.*
- ◆ *Tekil on Tiina nimetäht T. Tiina elas enne abiellumist Kullamaa kihelkonna Kolovere küla Topi talus. Abielludes sai perekonnanimeks Ääremann.*
- ◆ *Kera Kata elas teki kudumise ajal Rõude külas, pärast abiellumist sai nimeks Kuusik ja asus elama Putkaste küla Lauri talusse, kus jätkas tekkide kudumist.*

Kaasavaratekk. Ann Mõis 1885. ERM A 474:3

- ◆ *Ann oli lapsega tüdruk. 19. sajandi lõpus oli see väga põlatud seisus olnud.*
- ◆ *Kumu Anni pillavalt rohkete kirjadega vaipadest levis aga kulutulena ja peagi oli kuulsalt kudujalt Mõisa Annilt tellitud pulmavaip tõeliseks uhkuse asjaks.*

III idee töötoaks

eseme kaunistamine ehk *kirjamine*:

vaip

labakinnas

müts

sall

Töötoa planeerimine

- ♦ **Miks me seda muuseumis teeme?** Kasutame muuseumi teadmisi, kasutame muuseumi näitusi.
- ♦ Töötube on võimalik teha ka väljaspool muuseumi. Sel juhul võtame kaasa mõned esemed või pildid.
- ♦ **Kellele?** Sihtrühm, vanus, huvid, oskused. Osalejate arv!
- ♦ **Mis eesmärgil?** Töövõtete õpetamine, erinevate materjalide tutvustamine, loovuse arendamine, eseme valmistamise protsessi mõistmine, teadmiste jagamine, ajaloolise tausta avamine, õpitu kinnistamine.

Vahel keskendume ühele eesmärgile, vahel mitmele.

Terviku loomine!

Näide: märgi töötuba – ei seleta ainult, kuidas tehakse, aga ka millal, kuidas, kes tegi, kellele, mis materjalidest ja miks

Märkide töötoad ERMis

Kammkeraamika

Umbes 5000 aastat tagasi kaunistati savikausse mustritega, mis oleks justkui kammipiidega vajutatud. Muuseumi töötoas saab selgeks, kuidas selline kauss valmis ning töötoas valmistab ning kaunistab iga õpilane endale ajaloolisi võtteid imiteerides kiirkuivavast savist kausi.

Toimumiskoht: eesti püsinäituse ajarada, töötuba

Helkivad kirjad

Minu oma, meie oma

Eesti Rahvakunsti ja Käsitööliidu näitus „Ornamentaalne 2014“, mälupulgad

Märkide meistrid. Paremalt Anu Raud ja Külli Jakobson

Külli Jakobsoni kindad

- ◆ matemaatikaõpetaja
- ◆ Eesti Rahvakunsti ja Käsitöoliidu projekti „Kutsu meister kooli“ üks meistritest

Koda . Anu Raud

1992

ERM A 843:1

- ◆ EV Kultuuriministeeriumi kingitus Eesti Rahva Muuseumi 85. aastapäeva puhul 1994. aastal.
- ◆ „Et eestipärane Eestimaal otsa ei saaks. Viimane aeg on väärtustada oma esiisade kultuuri, kõikvõimalikul moel kindlustada ja edasi arendada oma kodukandi meelt ja kombeid, olla eestlane oma kodukultuuri ja kangakirjade kaudu.“ (Maakodu 1994, nr 2.)

Anu Raud „Kogujad“ 2009, kavand

Meie märgid maailmas

- ◆ Rootsi disaineri Gudrun Sjödeni loodud muhu mustritest ja värvidest inspireeritud kollektsioon.
- ◆ G.Sjödeni loodud kleidis on ERKLi auesimees Liivi Soova.
- ◆ ERMi osalussaal on maailma suurim muhu sukkade näitus 8.08.2020 – 31.01.2021.

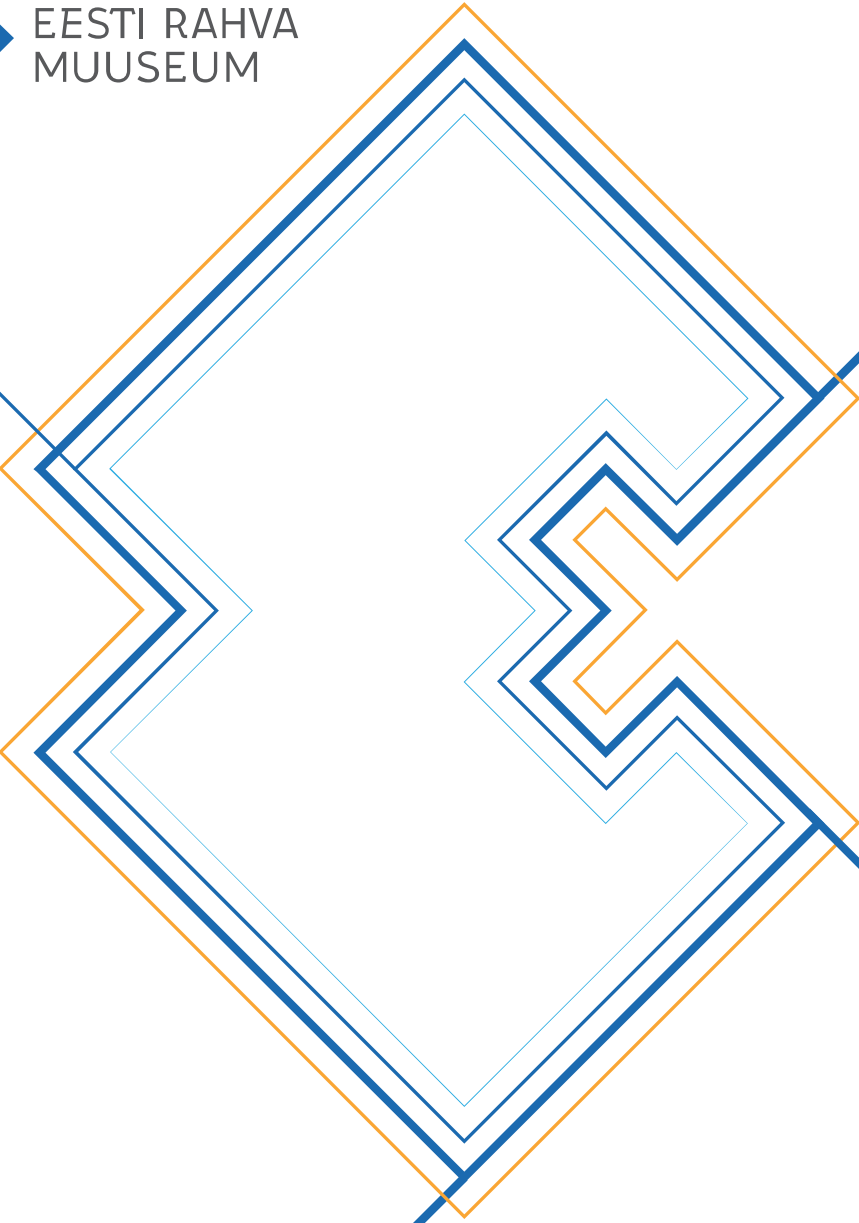

Kasutatud allikad ja lisainfo

- ◆ Vaike Reemann „Kiri, muster, ornament“ 2009
- ◆ ERM püsinäitus „Kohtumised“
- ◆ <https://vaibad.erm.ee/>
- ◆ <https://vaibad.erm.ee/videod>

EESTI RAHVA
MUUSEUM

Jõudu märkide
märkamisel ja
kasutamise!